

Przypadek respiratory epithelial adenomatoid hamartoma (REAH) jam nosa i zatok przynosowych

A case of the respiratory epithelial adenomatoid hamartoma (REAH) of the nasal cavity and paranasal sinuses

JAROSŁAW MARKOWSKI^{1/}, TATIANA GIEREK^{1/}, MONIKA ŚWIDEREK^{1/}, JACEK PAJĄK^{2/},
MAŁGORZATA WITKOWSKA^{1/}, ŁUKASZ LISZKA^{2/}, PIOTR WARDAS^{3/}

^{1/} Katedra i Klinika Laryngologii Śląskiego Uniwersytetu Medycznego

^{2/} Zakład Histopatologii Katedry Morfologii Śląskiego Uniwersytetu Medycznego

^{3/} Oddział Laryngologii Szpitala Miejskiego nr 1 w Sosnowcu

Określenie hamartoma oznacza nienowotworowy guz lub wrodzone zaburzenie rozwoju tkanek. Hamartoma zbudowany jest z tkanek występujących w danym narządzie, które są chaotycznie rozmieszczone w guzie, nierzadko w zaburzonych proporcjach ilościowych. Hamartoma, a dokładniej jego typ nabłonkowy, można podzielić na trzy podtypy: respiratory epithelial adenomatoid hamartoma (REAH), seromucinous hamartoma (SH) i podtyp mieszany.

Celem pracy jest omówienie bardzo rzadkiego guza, jakim jest respiratory epithelial adenomatoid hamartoma (REAH), ze szczególnym zwróceniem uwagi na diagnostykę histopatologiczną i leczenie chirurgiczne.

W pracy omówiono przypadek 56-letniego pacjenta leczonego chirurgicznie z powodu rozpoznanych uprzednio polipów jamy nosowej i zatok przynosowych. Badanie histopatologiczne preparatu pooperacyjnego wykazało obecność respiratory epithelial adenomatoid hamartoma (REAH). 2-letnia obserwacja po zabiegu usunięcia zmian z jamy nosa i zatok szczękowych nie wykazała cech wznowy guza.

REAH jest rzadkim typem hamartoma rozpoznawanym w obrębie jamy nosa oraz zatok przynosowych. Rozpoznanie opiera się wyłącznie na badaniu histopatologicznym. Leczenie chirurgiczne jest metodą z wyboru.

Słowa kluczowe: *respiratory epithelial adenomatoid hamartoma, nos, zatoki przynosowe*

Hamartoma is a rare, non-neoplastic tumour consisting of well differentiated tissues typical to organ in which it arises but dislocated within the tumour in a chaotic manner, often in abnormal proportions. Hamartoma, and more specifically its epithelial type, is classified into three subtypes: respiratory epithelial adenomatoid hamartoma (REAH), seromucinous hamartoma (SH) and mixed subtype.

The aim of this work was to report a case of REAH, which is a very rare tumour, with special reference to histopathological examination and surgical treatment.

A case of 56-year male patient operated earlier for polyps in the nasal cavity and paranasal sinuses is reported. Histopathological examination of the postoperative specimen revealed REAH. Two-year follow-up after removal of the tumour from the nasal cavity and paranasal sinuses did not show signs of tumour recurrence.

REAH is a rare type of hamartoma diagnosed within nasal cavity or paranasal sinuses. Its diagnosing relies solely on the result of histopathological examinations. For treating REAH, surgery is the method of choice.

Key words: *respiratory epithelial adenomatoid hamartoma, nasal cavity, paranasal sinuses*

WSTĘP

Termin hamartoma po raz pierwszy został użyty w 1904 roku [1]. Jest to nienowotworowy guz lub wrodzone zaburzenie rozwoju tkanek [2-13]. Hamartoma zbudowany jest z tkanek występujących w danym narządzie, ale chaotycznie rozmieszczonych w guzie, nierzadko w zaburzonych proporcjach ilościowych [2-13]. Może występować w każdej części organizmu, na przykład: powierzchnia nabłonka, gruczoły śluzowo-surowicze, włókniste podścielisko czy naczynia. Najczęściej występuje w płucach, nerkach, wątrobie, śledzionie i jelitach, natomiast bardzo rzadko w obrębie górnych dróg oddechowych [3]. Hamartoma, a dokładniej jego podtyp nabłonkowy można podzielić na trzy typy: *respiratory epithelial adenomatoid hamartoma* (REAH), *seromucinous hamartoma* (SH) i typ mieszany [4]. REAH został po raz pierwszy opisany w 1995 roku przez Wenig i Heffner w badaniu retrospektywnym obejmującym 31 przypadków hamartoma jamy nosa [5]. Guz ten wywodzi się z powierzchni nabłonka dróg oddechowych, charakteryzuje się nadmierną proliferacją elementów gruczołowych związanych z nabłonkiem, a nie z surowiczo-śluzowymi gruczołami [3]. Istnieje hipoteza, że stan zapalny jest jednym z czynników indukujących rozwój hamartoma lub też, że guz ten powstaje jako proces wtórny do polipowatego rozrostu błony śluzowej [6].

OPIS PRZYPADKU

56-letni mężczyzna został przyjęty do Kliniki z powodu przewlekającego się kataru, z towarzyszącym obustronnym upośledzeniem drożności nosa. U chorego na przestrzeni ostatnich 8 lat wykonano 6-krotną obustronną polipektomię nosa oraz 2-krotnie operację zatok szczękowych z dostępu Caldwell-Luca z powodu przewlekłego zapalenia z polipami. Od około 6 miesięcy skarżył się ponownie na przewlekły katar oraz upośledzenie drożności nosa. W rynoskopii przedniej stwierdzono w 1/3 tylnego-górnej części jamy nosa twory o charakterze polipów podobne zmiany zaobserwowano w rynoskopii tylnej. Innych zmian w badaniu nie stwierdzono. Badanie TK zatok obocznych nosa wykazało: obustronnie w ząbkach zębodołowych zatok szczękowych ubytki kości po przeprowadzonych operacjach. Prawa zatoka szczękowa bezpowietrzna, w całości wypełniona masami o gęstości 35 jH (ryc. 1). Fizjologiczne ujścia obu zatok szczękowych niedrożne, wypełnione polipowatymi strukturami. Sitowie w całości bezpowietrzne, z widocznymi zniszczeniami struktur kostnych przez ziarninę zapalną i polipy, zalegające również w nozdrzach

tylnych. Zatoki czołowe niewykształcone. Drożność nosa zachowana jedynie w przewodach nosowych dolnych i odcinkowo środkowych.

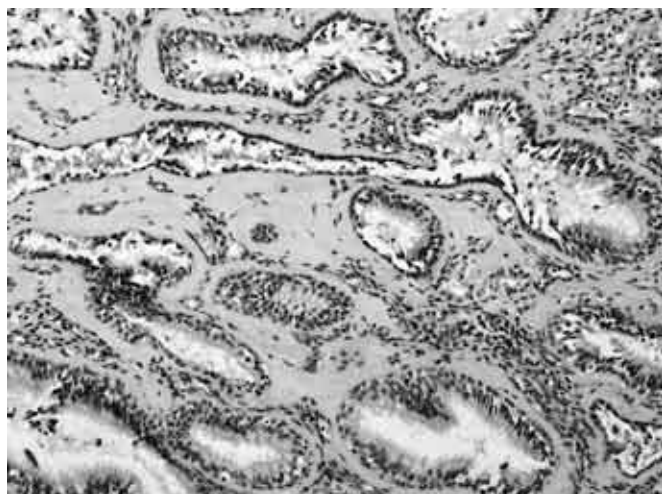

Ryc. 1. Prawa zatoka szczękowa bezpowietrzna, w całości wypełniona masami o gęstości ok. 35jH

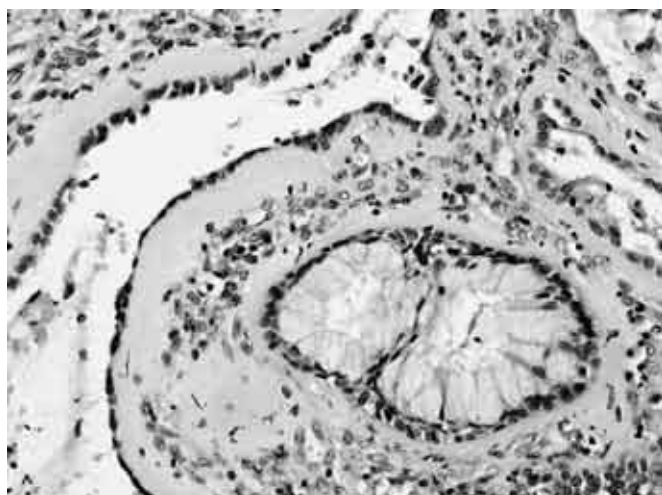
Chorego zakwalifikowano do leczenia operacyjnego. Wykonano obustronną repolipektomię nosa. Następnie zmedializowano małżowiny nosowe środkowe i usunięto wyrostki haczykowe, tworząc szeroką komunikację z zatokami szczękowymi, otworzono sitowie przednie i tyle usuwając twory polipowate. Następnie otwarto obustronnie zatoki szczękowe z wykonanych podczas poprzednich operacji z dostępu Caldwell-Luca, z których również usunięto materiał o charakterze polipów. Materiał usunięty podczas zabiegu przekazano do badania histopatologicznego.

W badaniu histopatologicznym materiału usuniętego podczas operacji stwierdzono: *Respiratory epithelial adenomatoid hamartoma*. (nr badania 1324252/H z dnia 22.06.2010 r. – Zakład Histopatologii Katedry Morfologii SUM w Katowicach) (ryc. 2, 3, 4).

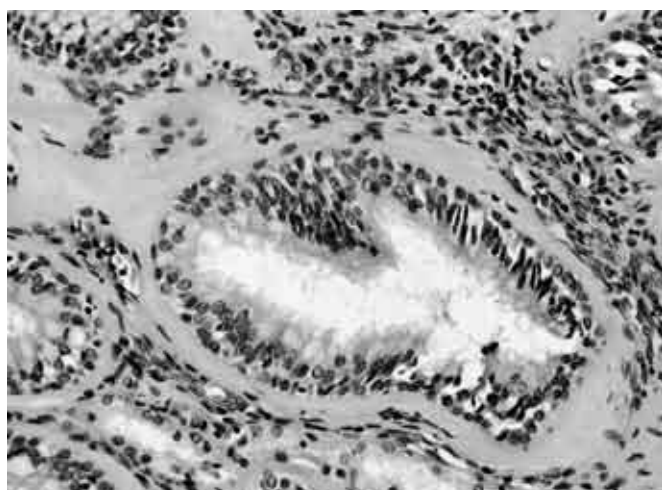
Obecnie pacjent znajduje się pod kontrolą Przyklicznej Poradni Laryngologicznej. Nie zgłasza dolegliwości subiektywnych – przewody nosowe drożne, bez wycieków z nosa. W kontrolnym TK zatok przynosowych wykonanym w maju 2011r. nie stwierdzono zmian w jamach nosa, zatokach szczękowych i sitowiu.

Ryc. 2. Rozgałęzione gruczoły wysłane nabłonkiem urzęsionym górnych dróg oddechowych. Wokół gruczołów szkliwienie podścieliska

Ryc. 3. W części gruczołów zanik nabłonka i w niektórych gruczołach metaplasja śluzowa. Wokół gruczołów szkliwienie podścieliska. W podścielisku skąpe przewlekłe nacieki zapalne z eozynofilami

Ryc. 4. Szkliwienie podścieliska wokół gruczołów

OMÓWIENIE

REAH jest rzadkim typem hamartoma rozpoznawanym w obrębie jamy nosa oraz zatok przynosowych [7]. Starska opisując przypadek REAH w 2005r. w „Otolaryngologii Polskiej” podaje, iż był to pierwszy przypadek opisany w piśmiennictwie polskim [8]. Po niej przypadek opisali Gajda i Zagólski w 2009 r., tak więc nasz przypadek jest trzecim opisany w piśmiennictwie polskim [9]. W 80% przypadków REAH dotyczy mężczyzn, występuje między 3 a 9 dekadą życia (mediana 6 dekada życia) [3]. Chorzy skarżą się na niedrożność nosa, przewlekłe zapalenie zatok przynosowych z nawracającym katarrem, krwawienie z nosa, rzadziej zgłaszane objawy to ból głowy, twarzy, wytrzeszcz gałek ocznych i zaburzenia węchu. W 70% występuje w jamie nosa z najczęstszą lokalizacją w obrębie tylnej części przegrody [7]. Spotykany jest również w zatokach szczękowych, sitowych oraz nosogardle [10]. Obraz TK jest niecharakterystyczny. Histologicznie hamartoma charakteryzuje się nadmierną proliferacją gruczołów pokrytych przez wielorzędkowy urzęsiony nabłonek oddechowych bez atypii i zmian metaplastycznych [11]. Błona podstawna jest ścięczona [10]. REAH różnicuje się z polipem zapalnym, brodawczakiem odwróconym oraz rakiem gruczołowym. Proliferacja gruczołakowata i brak komponenty gruczołów surowiczo-śluzowych różnicuje REAH z polipami zapalnymi. Brodawczaki odwrócone powstają z nabłonka wielowarstwowego płaskiego i charakteryzują się wyraźnie pogrubiałym nabłonkiem, podczas gdy hamartoma wykazuje zwykle pojedynczą warstwę struktur gruczołakowatych. Dodatkowo brodawczak odwrócony charakteryzuje się wpuklaniem powierzchni nabłonka w głębiej leżące podścielisko [7]. Rak gruczołowy charakteryzuje się gruczołową strukturą wzrostu, atypią komórkową, pleomorfizmem, wzrostem liczby figur podziału oraz brakiem spójności tkanki łącznej. Analiza molekularna wykazuje zwiększoną utratę alleli w przypadku hamartoma w porównaniu z nienowotworowymi guzami, ale niższą niż w przypadku adenocarcinoma [12]. Patogeneza hamartoma jest nieznana. Brak udokumentowanych czynników mogących wpływać na rozwój tego guza. Nie stwierdzono zależności między czynnikami środowiskowymi, zawodowymi, paleniem tytoniu ani nadużywaniem alkoholu a rozwojem REAH. Ze względu na częste współwystępowanie polipów zapalnych i hamartoma sugeruje się rozwój hamartoma jako wtórny do stanu zapalnego. Leczenie chirurgiczne jest metodą z wyboru. Hamartoma nie ma tendencji do nawrotów, nie nacieka oraz nie daje przerzutów [12]. W opisywanym przypadku obraz kliniczny w pełni odpowiada przewlekłemu zapa-

leniu zatok przynosowych. Dodatkowo rozległość zmian w zatokach oraz destrukcja kości sitowia sugeruje nasilony proces zapalny lub nowotworowy. Jedynie obraz rynoskopowy może sugerować rozpoznanie hamartoma (obecność zmian w tylnej części jam nosa oraz w nosogardle). Rozwój hamartoma najpewniej wystąpił na podłożu wieloletniego przewlekłego procesu zapalnego. Udrożnienie ujścia zatok szczękowych z całkowitym usunięciem polipowatych struktur spowodowało ustąpienie dolegliwości oraz pełen powrót do zdrowia operowanego pacjenta.

WNIOSKI

REAH jest jednostką chorobową rzadko występującą w obrębie górnych dróg oddechowych. Rozpoznanie opiera się wyłącznie na badaniu histopatologicznym. Jedynie nietypowe umiejscowienie polipów w jamach nosa może sugerować rozpoznanie hamartoma. Lekarz podejmujący decyzję o sposobie leczenia pacjenta ze zmianami polipowatymi w obrębie jam nosa i zatok przynosowych musi mieć świadomość występowania tej jednostki chorobowej. Zbyt agresywne leczenie operacyjne lub zbyt długie leczenie farmakologiczne narażają pacjenta na niepotrzebne cierpienie.

Piśmiennictwo

1. Albrecht AE. Uber Hama rtome. Verh Dtsch Ges Pathol 1904, 7: 153-7.
2. Mortuaire G, Pasquesoone X, Leroy X, Chavalier D. Respiratory epithelial adenomatoid hamartomas of the sinonasal tract. Eur Otorhinolaryngol 2007, 264: 451-3.
3. Di Carlo R, Rinaldi R, Ottaviano G, Pastore A. Respiratory epithelial adenomatoid hamartoma of the maxillary sinus: case report. Acta Otorhinolaryngol Ital 2006, 26: 225-7.
4. Khan RA, Chernock RD, Lewis JS Jr. Seromucinous Hamartoma of the nasal cavity: A report of two cases and review of the literature. Head and Neck Pathol 2011, 5(3): 241-7.
5. Wenig BM, Heffner DK. Respiratory epithelial adenomatoid hamartomas of the sinonasal tract and nasopharynx, a clinopathologic study of 31 cases. Ann Otol Rhinol Laryngol 1995, 104(8): 639-45.
6. Pernick N. Respiratory epithelial adenomatoid hamartoma of the nasal cavity. Laryngol Otol 2005, 119(6):476-8.
7. Liang J, Bert W, O'Malley JR, Feldman W, Jason G, Newman M. A case of respiratory epithelial adenomatoid hamartoma. Am J Otol-Head and Neck Med And Surg 2007, 28: 277-9.
8. Starska K, Łukomski M, Ratyńska M. Respiratory epithelial adenomatoid hamartoma jamy nosa, zatoki szczękowej i zatok sitowych, kliniczno – histopatologiczny opis przypadku. Otolaryng Pol 2005, 59: 421-4.
9. Gajda M, Zagólski O, Jaształ A, Lis G, Pyka-Fościak G, Litwin J. Respiratory epithelial adenomatoid hamartoma of the anterior nasal septum: a rare localization of an unusual tumour in a child: a case report. Cases J 2009, 2: 8151.
10. Nair S, Maj M, Bahal A, Gupta M, Lakhtakia R. REACH: Unusual case of unilateral nasal blockage. MJAFI 2008, 64: 280-1.
11. Delbrouck C, Fernandez S, Choufani G, Hassid S. Respiratory Epithelial Adenomatoid Hamartoma Associated With Nasal Polyposis. Am J Otolaryngol 2004, 4: 282-4.
12. Seol J, Livolsi V, O'Malley B, Chen J, Loevner L. Respiratory Epithelial Adenomatoid Hamartoma of bilateral olfactory recess: a neoplastic mimic? Am J Neuroradiol 2010, 31: 277-9.
13. Weinreb I. Low Grade Glandular Lesions of the Sinonasal Tract: A Focused Review. Head and Neck Pathol 2010, 4:77-83.